

CONSIDERAȚII DESPRE INSTITUTUL „IOAN OTETELEȘANU” DE LA MĂGURELE, ILFOV

Ramona Monica LAZĂR¹

CONSIDERATIONS ABOUT THE „IOAN OTETELEȘANU” INSTITUTE FROM MĂGURELE, ILFOV

ABSTRACT

Inside the Institute of Atomic Physics from Măgurele is the Ioan Oteteleşanu Complex, classified as a historical architectural monument of local interest, from the second half of the 19th century. After the will of Ioan Oteteleşanu in 1876, the mansion changed its destination, becoming an Institute for Girls, patronized by the Romanian Academy, under the leadership of the Ioan and Eleonora Slavici family. Under their leadership, 188 girls were educated in the years 1894-1906.

Keywords: Ioan Oteteleşanu, institute, historical monument, Romanian Academy, Ioan Slavici, education, restauration.

Ioan Oteteleşanu (1795-1876) a fost un politician român, iubitor de cultură, colecționar de timbre și filantrop, mai ales prin donația făcută Academiei Române. Numele său se leagă de locuri memorabile din București și Ilfov, precum Hotelul și Terasa Oteteleşanu din București, dar și Conacul Oteteleşanu de la Măgurele, Ilfov. A fost fiul dregătorului Constantin Oteteleşanu, unul din ctitorii bisericii schitului Logrești (Gorj), sfințită în 1807. S-a căsătorit de două ori, mai întâi cu Safta Câmpineanu și apoi cu Elena Filipescu, celebră în epocă pentru salonul pe care îl patrona în București. Oteteleşanu a ocupat multe funcții administrative înalte, precum aceea de director al salinelor române (1838-1841), ministru al Controlului (1851-1853) sau ministru de finanțe (30 ianuarie-11 februarie 1866)².

În incinta Institutului de Fizică Atomică de la Măgurele, Ilfov, se află **Complexul Oteteleşanu**, întins pe 1,5 ha, clasificat ca monument istoric de arhitectură din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Acesta cuprinde mai multe spații: conacul propriu-zis (denumit azi blocul M din cadrul IFA), parcul Oteteleşanu și biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena”³.

• **Conacul Oteteleşanu** a fost construit în perioada 1840-1845, în stil neoclasic, proprietarul numindu-l „castel”, unul cu două fațade – una la drum și alta spre heleșteu și parc.

• **Parcul Oteteleşanu** a fost amenajat în anul 1845, în stil romantic, de arhitectul peisagist Karl Meyer. Aici se află „Chioșcul lui Eminescu”, „Lacul lui Emi-

¹ Muzeograf, Muzeul Național al Literaturii Române, București;
e-mail: monicalazar75@gmail.com.

² http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Ioan_Oteteleşanu.

³ Lista monumentelor istorice din județul Ilfov: IF-II-a-B-15294, IF-II-m-B-15294.01, IF-II-m-B-15294.02.

nescu” și bustul lui Eminescu (realizat după o fotografie din 1878, făcută de Franz Duschek), în amintirea momentelor petrecute aici de Slavici și Eminescu.

- Între anii 1851-1853 a fost zidită **biserica „Sfinții Împărați Constantin și Elena”**, ctitori fiind Ioan și Elena Oteteleşanu. Lăcașul are hramul celor doi împărați, dar și al Sf. Ioan Botezătorul, în cinstea ctitorului.

- Urmează perioada 1855-1868, când proprietarul modernizează conacul, vizând posibilități de tratament balnear, datorită izvoarelor termale din zonă. După testamentul lui Ioan Oteteleşanu, din 1876, conacul își schimbă destinația, urmând a fi pension de fete sărace și orfane, numit **„Institutul Ioan Oteteleşanu”**, loc de învățământ teoretic și aplicativ, cu cazare asigurată fetelor înscrise aici⁴.

- Institutul de fete a fost desființat în 1948, iar în prezent locul este ocupat de Institutul de Fizică Atomică, fondat în 1949, sub egida Academiei Române. După ani buni, în care conacul a fost în paragină, între anii 2010-2020 au avut loc lucrări ample de restaurare, iar clădirea aflată în patrimoniul Institutului Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Materialelor a redevenit funcțională⁵.

Prin testamentul său din 1876, I. Oteteleşanu dona Academiei Române toată averea sa pentru crearea unui institut de fete, cu scopul asigurării unei educații bune, fără pretenții și lux. În 1888, după moartea soției, Elena Oteteleşanu, ce avusese drept de uzufruct asupra averii soțului său, Ioan Lascăr Kalinderu, membru al Academiei, va deveni administratorul averii familiei. Până în 1893, când s-a semnat actul de donație al averii, Kalinderu terminase deja restaurarea castelului, planul de organizare și programul de studii al institutului de fete, unde Ioan Slavici va fi numit director de studii⁶.

Inaugurarea Institutului de fete s-a făcut începând cu anul școlar 1894-1895, după finalizarea actelor de donație, prima serie având un număr de 15 fete înscrise în clasa I. Academia Română l-a desemnat pe Ioan Slavici ca director de studii, iar pe Eleonora Tănăsescu Slavici ca directoare a institutului. La inaugurarea din data de 18 octombrie 1894 au participat mai multe personalități, printre care și regele Carol I. Potrivit descrierii făcute de I. Slavici, „Institutul Ioan Oteteleşanu e o școală specială, în care elevele au să primească pe lângă cultura normală și cuvenita pregătire teoretică spre a putea înțelege îndrumările ce li se dau pentru chivernisirea casnică și pentru creșterea copiilor”⁷.

Ioan Slavici (18 ianuarie 1848-17 august 1925) a fost un prozator român, dar și un dascăl bun. Ca student, a urmat cursurile Facultății de Drept din Viena, în perioada octombrie 1869-iulie 1872. Împreună cu Mihai Eminescu, pune bazele Societății academice sociale literare „România jună” și organizează, în 1871, ca pre-

⁴ <https://primariamagurele.ro/orasul-magurele/monumente-istorice>.

⁵ Lucian Pintilie, *Conacul Oteteleşanu revine la viață*, în „Market Watch”, nr. 225/iunie 2020, p. 22-23.

⁶ „Destinația inițială a clădirii era aceea de locuință (Palazzo d’abitazione cf. planului topografic – cca. 1870). După înființarea institutului «Ion Oteteleşanu» din Măgurele (cca. 1894), radical transformată din nou, a devenit instituție publică de învățământ (...)” (vezi *Curierul de Fizică*, XXI, nr. 3, Decembrie 2010, p. 7).

⁷ Ioan Slavici, *Institutul Ion Oteteleşanu, monografie*, București, Instit. de Arte Grafice Carol Göbl, 1906, p. 23.

ședinte al societății și al comitetului de organizare, Serbarea de la Putna, a studențimii române din țară și străinătate. În toamna lui 1874, invitat de junimiști, pleacă la Iași, stabilindu-se, la finele aceluiași an, la București, unde este secretar al Comisiei pentru colecția Hurmuzachi (timp de trei decenii)⁸, apoi redactor la „Timpul” (1877), unde va fi coleg cu Eminescu și Caragiale. În 1882, Slavici este ales membru corespondent al Academiei Române pentru contribuția la editarea documentelor Hurmuzachi. În 1884 se stabilește la Sibiu, întemeind „Tribuna”, sub lozinca devenită faimoasă: „Soarele pentru toți românii la București răsare”. Peste zece ani, în 1894, îl regăsim pe Slavici la București. Aici, împreună cu Caragiale și Coșbuc, scoate revista „Vatra”, unde, în același an, publică în foileton romanul „Mara”. Numit, tot acum, director al Institutului „Ioan Oteteleșanu” din Măgurele (București), se stabilește cu familia acolo, rupând un timp legăturile cu lumea literară. În 1903 primește Premiul Academiei Române pentru romanul „Din bătrâni” (1902)⁹.

Cariera didactică a lui Ioan Slavici este mai puțin cunoscută, fapt care ne îndeamnă la cercetarea preocupărilor sale în acest domeniu. Activitatea de la catedră, în calitate de profesor, învățător sau director de studii, s-a desfășurat în paralel cu activitatea literară, urmând firul cronologic al biografiei sale.

◆ În octombrie 1875 e numit profesor suplinitor la Liceul „Matei Basarab” din București.

◆ În septembrie 1880 e numit profesor la Școala Normală a Societății pentru Învățătura Poporului Român.

◆ În iulie-septembrie 1882 are loc numirea sa ca profesor la Azilul „Elena Doamna” din București, unde va preda cu intermitențe. În aprilie 1890 revine, ca director de studii și profesor, la acest azil, unde rămâne până în 1894.

◆ În iunie 1894 este numit director de studii la Institutul „Ioan Oteteleșanu” de la Măgurele, patronat de Academia Română.

◆ În 1908 se pensionează din învățământ.

◆ În 1909 ies de sub tipar studiile „Educația rațională”, „Educația fizică” și „Educațiunea morală”.

◆ În 1910 este numit „învățător superior” la Școala Evanghelică din București¹⁰.

În monografia dedicată Institutului „Ioan Oteteleșanu”, lucrare publicată în 1906, Ioan Slavici scrie despre modul de funcționare al acestuia, în perioada când a fost director de studii. La începutul anului școlar 1894-1895 s-a format prima serie de 15 eleve, în clasa I. În anul școlar 1895-1896 se forma a doua serie, tot cu 15 eleve. La începutul anului școlar 1896-1897 s-a înființat clasa a III-a, iar în anul școlar următor, 1897-1898, lua ființă clasa a IV-a. Așadar, pe parcursul unui ciclu de patru ani, funcționau patru clase, cu un total de 60 de eleve. Deoarece în planul de organizare figurau cinci clase, iar în castel erau încăperi numai pentru trei, s-a dispus construirea

⁸ Ilie Luceac, *Eudoxiu (Doxaki) Hurmuzachi (1812-1874)*, Cernăuți, Editura „Alexandru cel Bun”, Editura „Eudoxiu Hurmuzachi”, 2015, p. 39-40.

⁹ Aurel Sasu, *Dicționarul Biografic al Literaturii Române (M-Z)*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, p. 573.

¹⁰ Eugen Simion (coord.), *Dicționarul General al Literaturii Române S/T*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2007, p. 247-249.

altor două case, pe lângă castel, pentru a se evita aglomerarea și implicit riscul de îmbolnăviri¹¹. Conform rezultatelor publicate în monografie, Slavici precizează că în perioada 1894-1906, la institut au fost primite 188 de fete, din care 168 din România și 20 din țările învecinate, pentru toate fiind cheltuită o sumă de peste 1 milion de lei. Slavici acceptă că diploma oferită la absolvire nu oferă nicio „funcțiune publică”, dar oferă posibilitatea fetelor să devină „bune soții, bune mume și propagatoare ale spiritului casnic”¹².

În colecția „Ioan Slavici” din patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române din București (MNLR) se găsesc documente din corespondența purtată de Slavici cu diverse personalități ale epocii sale, printre care și scrisori ce fac obiectul temei prezente. Remarcăm în cercetarea noastră două scrisori, trimise de Ioan Slavici Anei Conta-Kernbach, cu referiri la Institutul de fete „Ioan Oteteleşanu”¹³.

Ana Conta-Kernbach (5 noiembrie 1865-13 decembrie 1921), a fost sora filosofului Vasile Conta și soția poetului Gheorghe Kernbach. Responsabilă cu posteritatea fratelui său, autoarea unei biografii despre acesta, Ana Conta-Kernbach are propria carieră intelectuală. De formație pedagog, a profesat în diferite instituții de profil, fiind profesoară de pedagogie la Școala Normală „Mihail Sturdza” din Iași, directoare la Școala Normală de Aplicație din Iași, dar și prima femeie admisă în Consiliul General al Instrucțiunii. A cochetat cu poezia și a militat pentru drepturile femeilor¹⁴.

Conform datelor scrisorii din 28 iulie 1901 (Bușteni), Ioan Slavici îi scrie Anei Conta-Kernbach, care apelase la ajutorul său pentru a-i recomanda absolvente orfane, pregătite pentru îndeletniciri gospodărești, în special pentru meseria de spălătoareasă (după cum se specifică către sfârșitul scrisorii), anunțând-o că Institutul „Ioan Oteteleşanu” al Academiei Române nu este orfelinat. Școala de fete, așa cum era cunoscut institutul, era bine organizată, admiterea făcându-se prin examen pentru fetele care împliniseră deja 12 ani. „Acestea fac timp de cinci ani studii secundare și practică în toate ramurile gospodăriei casnice. Absolventele sunt deci fete de 17, 18 și 19 ani”. Slavici o informează pe Ana Conta-Kernbach că dintre absolventele din ultimul an doar o fată a devenit orfană, însă aceasta fusese deja „plasată”. În același timp promite că se va interesa și le va scrie unor absolvente, nu neapărat orfane, „dispuse a primi o asemenea însărcinare”¹⁵.

Potrivit informațiilor din scrisoarea expedită la 4 iulie 1903 (Măgurele), I. Slavici îi scrie Anei Conta-Kernbach că a verificat actele de înscriere la Institutul de fete a unei „copile”, pentru care insistase scriitoarea ieșeană. Documentația fusese deja predată la Academie, forul tutelar, pentru înregistrare, așteptându-se a fi trimisă, tot la Academie, și „cererea cuvenită”. Slavici o asigură pe destinatară că va face tot

¹¹ „E cestiune de educațiune rațională ca fetele mai mici să nu-și petreacă viața împreună cu cele mai mari” (vezi I. Slavici, *op. cit.*, p. 21).

¹² *Ibidem*, p. 53.

¹³ Arhiva „Ioan Slavici”, 62, corespondență expedită: inv. 21.541 (scrisoare), inv. 21.542 (scrisoare); proveniență – achiziție MNLR/4.11.1976.

¹⁴ <http://www.altiasi.ro/o-cladire/vasile-counta-si-ana-counta-kernbach-doi-frati-geniali>.

¹⁵ Inv. 21.541, *Scrisoare de la Ioan Slavici către Ana Conta-Kernbach* (28.7.1901, Bușteni), f. 1, recto; documentul se află în depozitul de manuscrise al MNLR; dimensiuni: 21x13,5 cm.

ce depinde de el pentru rezolvarea situației acelei fete, însă susține că prea puțin depinde de el¹⁶.

Proiectul de restaurare a conacului Ioan Oteteleşanu a vizat restituirea etapei a III-a, din perioada 1893-1894, cea mai semnificativă, ce coincide cu inaugurarea Institutului de Fete, bine documentată prin imaginile din monografia întocmită de I. Slavici. S-a optat pentru reconstituirea holului central de onoare, o zonă de un puternic interes arhitectural în interiorul clădirii. Consolidarea clădirii s-a făcut prin cămășuri interioare și folosirea planșeelor vechi drept cofraj pentru cele noi¹⁷. Procesul de reamenajare continuă și în prezent, în funcție de necesitățile administratorului, Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizica Materialelor (INCDFM).

Lista ilustrațiilor:

Fig. 1 – Conacul Ioan Oteteleşanu (sf. sec. XIX), sursă web.

Fig. 2 – Conacul Ioan Oteteleşanu după restaurare (2020), sursă web.

Fig. 3 – Ioan și Eleonora Slavici în mijlocul fetelor de la Institutul Oteteleşanu (1900), arhiva fotografică a Muzeului Național al Literaturii din București.

Fig. 4 – Scrisoare de la Ioan Slavici către Ana Conta-Kernbach (Bușteni, 28 iulie 1901), Colecția „Ioan Slavici”, din patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române din București.

Fig. 5 – Scrisoare de la Ioan Slavici către Ana Conta-Kernbach (Măgurele, 4 iulie 1903), Colecția „Ioan Slavici”, din patrimoniul Muzeului Național al Literaturii Române din București.

¹⁶ Inv. 21.542, *Scrisoare de la Ioan Slavici către Ana Conta-Kernbach* (4.7.1903, Măgurele), f. 1, recto; documentul se află în depozitul de manuscrise al MNLR; dimensiuni: 20,3x13 cm.

¹⁷ <https://www.igloo.ro/castelul-otetelesanu/>.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

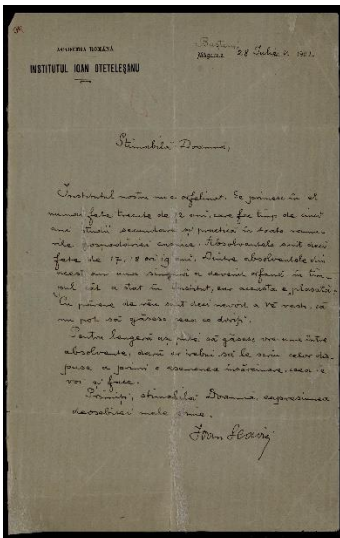

Fig. 4

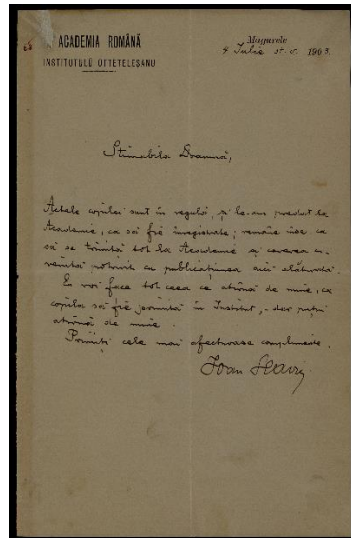

Fig. 5